

ГЛОСАРІЙ

- Автентичний** — дійсний, справжній, створений з оригіналу; той, що відповідає оригіналу.
- Андеграунд (андерграунд)** — термін, яким найчастіше позначають культуру, альтернативну до офіційної. Термін уживається щодо культури, яка перебувала під забороною в СРСР, починаючи з 1930-х рр. до лібералізації у мистецтві в 1987–1988 рр.). Інші назви — «нон-конформізм», «неофіційне мистецтво», «інше мистецтво», «дисидентське мистецтво». Андеграундом є найрадикальніші форми мистецького спротиву тоталітаризмові.
- Акультурація** — це процес взаємодії спільнот чи людей різних культур, наслідком якої стає засвоєння якихось елементів іншої культури (ритуалів, манери одягатися, кухні чи мови) при збереженні ідентифікації зі своєю першою культурою.
- Асиміляція** — це процес, що призводить до ототожнення себе з культурою іншої спільноти та супроводжується поступовою втратою елементів власної культури і спричиняється до розчинення окремих носіїв цієї культури чи всієї спільноти в новому культурному середовищі.
- ВЛКСМ (Всесоюзний Ленінський Комуністичний Союз Молоді)** — організація молоді в СРСР. ВЛКСМ проголошували активним помічником і резервом Комуністичної партії Радянського Союзу.
- Всесоюзна Піонерська Організація імені В. І. Леніна** — масова організація дітей і підлітків віком 10–15 років в СРСР, створена 19 травня 1922 р. Практичне керівництво її діяльністю за дорученням КПРС здійснював ВЛКСМ. Основою піонерської організації була піонерська дружина, яка складалася з окремих загонів.
- Геноцид** — відповідно до Міжнародної конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, ухваленій 9 грудня 1948 року, визначається як дії «з наміром знищити, повністю чи частково, якусь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку».
- Гетерогамні шлюби** — укладення шлюбу між особами різних верств або спільнот (конфесійної, національної, професійної та ін.).
- Гіппі (Хіпі)** — субкультура (а у 1960–70-ті рр. — молодіжний рух), що сповідує ідеали толерантності, розкутості, творчого пошуку і протест проти соціальної несправедливості.
- Діалог міжкультурний** — відкритість до пізнання інших культур, спілкування, співпраця, культурний обмін та взаємозбагачення, що може стати принципом державної політики.
- Дослідження культурної спадщини** — науково-пошукова діяльність, спрямована на одержання нової інформації про об'єкти культурної спадщини.
- Етнічність (етнічна група)** — характеристика людей, ґрунтована на спільності культурної спадщини, мови, території походження, обрядовості, релігії тощо.
- ЗАГС (аббревіатура від «запис актів громадянського стану»)** — державні адміністративні органи в СРСР, що вели облік народжуваності, укладання шлюбу або смерті громадян, та виписували громадянам відповідні документи. Нині це РАЦС (реєстрація актів цивільного стану).

- Зв'язки спорідненості** — зв'язки між індивідами, встановлені або через шлюб, або які поєднують кривних родичів (матерів, батьків, дітей, діда й бабусю, двоюрідних сестер, братів і т. д.).
- Ідентичність** — сукупність уявлень людини про себе і своє становище в суспільстві на підставі ототожнення себе з певними культурними моделями і соціальними ролями.
- Ідентичність національна** — одна з форм самосвідомості особи чи групи людей, що ґрунтується на відчутті ними своєї належності до певної національної спільноти як самобутньої громади, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культурну спадщину, традиції, об'єкти вшанування, національну ідею.
- Ідеологія** — система поглядів та ідей, якими усвідомлюються та визначаються ставлення людей до дійсності, один до одного, соціальні проблеми та конфлікти, а також містяться ідеї/програми соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну/розвиток суспільних відносин.
- Ітернаціоналізм** — політична ідеологія, в основі якої принцип єдності і солідарності пролетарів (представників робітничого класу) різних націй та рас у боротьбі за побудову соціалістичного устрою у своїх країнах. Передбачав, що класові інтереси мають бути вищі за індивідуальні, національні та будь-які інші.
- Історико-культурне середовище** — все, що оточує людину та сформувалося впродовж тривалого історичного розвитку в результаті взаємовпливу різних культур.
- Комунікація** — спілкування, передача та прийом інформації у суспільстві.
- Коренізація** — назва політики, здійснюваної в 1920-х — на початку 1930-х рр. у СРСР правлячою партією більшовиків з метою зміцнення впливу центральної влади в союзних республіках через поступки щодо вживання там національних мов у сферах суспільного життя: освіти, культурі, державному управлінні тощо.
- Космополітична ідентичність** — ідентичність обраної елітної групи населення, яка є плінною, динамічною, відкритою. Носіями цієї форми ідентичності здебільшого є представники вищого та середнього класу, що володіють англійською мовою як рідною, мають достатні ресурси, щоб користуватися товарами і способами життя, пов'язаними з пост-індустріальними суспільствами; вони вільні від національної прив'язаності та виходять за межі національних та локальних громад; люблять подорожувати світом, цінують культурне розмаїття. Має кілька вимірів.
- Ксенофобія** — страх або ненависть до кого-небудь або чого-небудь чужого, незнайомого, незвичного. Зведена в ранг світогляду, може стати причиною ворожнечі через національну, релігійну чи соціальну приналежність людей.
- Культура** — сукупність проявів життя, досягнень та творчості людини. Включає в себе цінності, символи, традиції, ритуали, що пронизують усі сфери життєдіяльності людей.
- Культурна спадщина** — сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини.
- Культурний геноцид** — стан, коли спільноті відмовляють у праві користування, розвитку й поширення її культури і, зокрема, мови, самоназви, пам'яток.
- Культурний ізоляціонізм** — це тип взаємодії, характерний для конфліктних відносин, який включає вибудовування фізичної чи психологічної дистанції та обмеження культурних контактів.

- Культурний космополітизм** — явище сучасного світу, що характеризує тих індивідів, які насолоджуються культурним розмаїттям, здатні подорожувати світом і здебільшого мають привілейоване становище, яке визначає їх місце по той бік етноцентричних поглядів на культуру та ідентичність.
- Міжнаціональні шлюби** — шлюби, які укладаються між чоловіком і жінкою різних національностей.
- Міське середовище** — специфічне соціальне та культурне середовище існування людини, утворене містом як феноменом соціально-економічної активності, його інфраструктурою.
- Молодіжна контркультура** — об'єднання молоді, що має всі ті елементи культури, що й субкультура, але чий норми та цінності перебувають в активній чи пасивній опозиції до панівних у суспільстві норм і цінностей.
- Молодіжна субкультура** — будь-яке об'єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку, традиції, норми, цінності, ритуали.
- Мультикультуралізм** — концепція інтеграції, яка передбачає визнання культурних відмінностей спільнот та регулювання їх за принципом рівноправності. У цьому випадку не підтримується ані стирання культурних кордонів, ані їхнє укріплення — натомість заохочується посилення проникності цих кордонів та полегшення участі всіх груп у всіх сферах суспільного, економічного, культурного, політичного життя, що робить можливим безболісне подолання проблем, пов'язаних з відмінностями.
- Національні меншини** — це групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.
- Національно-культурні товариства** — об'єднання національних меншин, діяльність яких спрямована на задоволення національних потреб і запитів у сфері культури, освіти, мови, на збереження і розвиток національної самосвідомості, національної самобутності, звичаїв, традицій, історичної пам'яті свого народу, а також на вирішення колективних соціальних та економічних питань.
- Нація** — територіально означена спільнота людей, що поділяють певний варіант модерної культури та яких пов'язує між собою сильне почуття єдності й солідарності; спільнота, відзначена історично витвореною свідомістю національної ідентичності, яка має або прагне мати власне політичне самоврядування.
- Неформальні молодіжні рухи** — сукупність молодіжних субкультур і неорганізованої молодіжної діяльності у взаємозв'язку між собою і зі суспільством загалом. У свою чергу, молодіжний неформальний рух є частиною ширшого середовища «андеграунду».
- Об'єкт культурної спадщини** — визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні або створені людиною об'єкти (пам'ятки), незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.
- Охорона культурної спадщини** — система заходів з обліку, збереження, відповідного використання об'єктів культурної спадщини.
- Пам'ятка культурної спадщини** — об'єкт культурної спадщини, занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

- Пам'ятник архітектури (містобудівництва)** — нерухомий об'єкт матеріальної та духовної творчості людини, який має національне чи міжнародне значення. Нині частіше використовується поняття «об'єкт культурної спадщини» або «нерухомі пам'ятки історії та культури».
- Пам'ятник** — твір мистецтва, створений для увічнення пам'яті про людей і події. Найпоширеніші види пам'ятників — скульптурна група, статуя, бюст, меморіальна дошка, триумфальна арка, колонна, обеліск тощо. Прототипами пам'ятників були поховальні споруди найдавніших людських суспільств — мегаліти і кургани, а також обеліски, піраміди тощо.
- Панки** — молодіжна субкультура, що виникла наприкінці 1960-х — на початку 1970-х рр., характерними особливостями якої було критичне ставлення до суспільства і політики.
- Піонерські табори** — місця масового літнього відпочинку дітей у СРСР.
- Пропаганда** — цілеспрямована діяльність з розповсюдження знань, цінностей та іншої інформації з метою формування певних поглядів, уявлень та емоційних станів, впливу на поведінку людей.
- Радянський народ** — термін, що в офіційному мовленні в СРСР позначав нову історичну, соціальну та інтернаціональну спільність людей, яка формувалася на основі зближення усіх соціальних груп, націй та народностей СРСР, мала єдину територію, економіку, культуру («національну за формою, соціалістичну за змістом»). Метою цієї спільності було проголошено побудову комунізму.
- Світова спадщина ЮНЕСКО** — видатні культурні та природні цінності, що становлять надбання усього людства. Ці цінності перелічені у Списку ЮНЕСКО.
- Символічний простір** — об'єкти соціального світу, що мають соціокультурне значення, тобто насичені соціокультурним смислом: предмети матеріального світу (будинки, споруди, парки тощо) та самі люди, засоби комунікації й соціальні відносини.
- Сім'я** — особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах.
- Скаутський рух** — міжнародний молодіжний рух, який проголошує своєю метою підтримку молоді в її фізичному, розумовому і духовному розвитку. Скаутів усього світу об'єднують Скаутська Присяга, Скаутський Закон і ряд символів, які, хоч і мають певні свої відмінності, але в основних елементах є подібними.
- Соціокультурні зміни** — значні зрушення, що відбуваються у системі соціальних відносин та соціальній структурі, цінностях та нормах, практиках суспільства, в уявленнях людей та значеннях, які вони надають світові, тобто у соціокультурному просторі.
- Стиляги** — молодіжна субкультура в СРСР, що набула поширення у великих радянських містах з кінця 1940-х до початку 1960-х рр. та мала за еталон переважно американський спосіб життя. Вона стала своєрідним стихійним протестом проти прийнятих у радянському суспільстві стереотипів поведінки, а також одноманітності в одязі, в музиці і в стилі життя.
- Студентські будівельні загони** — трудові колективи студентів, що об'єднувалися на час літніх канікул для участі в будівництві господарських об'єктів, а також заради агітаційно-пропагандистської, культурно-масової та іншої роботи серед населення. Існували спеціалізовані студентські загони (за профілем майбутньої спеціальності або близьких до

неї). Керівництво СБЗ здійснювалося загоновими, районними (зональними), обласними, краєвими та центральним штабами.

Тимурівці — різновид піонерського руху, який виник у роки Другої Світової війни. Його назва пов'язана з ім'ям письменника А. П. Гайдара та його повістю «Тимур і його команда». Юні піонери допомагали сім'ям фронтовиків, збирали лікарські трави, металобрухт, засоби на танкові колони, авіаескадрильї, чергували в шпиталях, працювали на збиранні врожаю.

Топоніміка — наука, що вивчає географічні назви, їхнє походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання та вимову.

Тоталітарна культура — офіційна культура епохи тоталітаризму (консервативна за традиціями, масова, архаїчна за своїми символами), що прагла консолідувати націю довкола влади. Їй протистояли альтернативні культури, які у різний спосіб поєднували ознаки спротиву та підлеглості (контр- і субкультури): дисидентська, греко-католицька, злочинного світу, стиляг, андеграунду тощо.

Транснаціональні сім'ї — сім'ї, що складаються з громадян різних держав, або мають відмінне від країни проживання громадянство.

Українізація — форма впровадження політики коренізації в Україні задля укріплення радянської влади на її теренах. Передбачала підготовку та залучення кадрів із представників української національності до партійних і державних органів та установ, запровадження в усіх установах та навчальних закладах української мови, видання газет, журналів, книг українською мовою, всебічний розвиток української культури під керівництвом комуністичної партії, вивчення національної історії, створення умов для розвитку мови та культури всіх національних меншин, які мешкали в Україні.

Урбанонімія — міська топоніміка, яка включає назви вулиць, площ, культових споруд і місць.

УТОШК (Українське товариство охорони пам'яток історії та культури) — добровільна науково-творча громадська організація. Заснована 21 грудня 1996 р. з метою збереження, реставрації, вивчення та пропаганди пам'яток історії та культури, а також контролю за додержанням законодавства про їхню охорону і використання.

ЛІТЕРАТУРА ДО ГЛОСАРІЮ

1. Гібернау М. Ідентичність націй. — К.: Темпора, 2012. — 304 с.
2. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://cyclcop.com.ua/content/view/1204/58/1/25/>.
3. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedic-dictionary/076/76523.htm>.
4. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://histua.com/slovník/s/seredovishhe-istorichne>.
5. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/44/53407/298248.html>.
6. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/word/>.
7. Енциклопедія історії України: В 12-х тт. — К.: Наукова думка, 2003–2013.
8. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю., Чернова К. О. Етнонаціональна структура українського суспільства: Довідник. — К.: Наукова думка, 2004.
9. Закон України «Про національні меншини в Україні» // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 36. — Ст. 529; 2013. — № 23. — С. 218.
10. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 39. — Ст. 333.
11. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов. — М.: ЭКСМО-Пресс, 1999. — 672 с.
12. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_089.
13. Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_155.
14. Ожегов С., Шведова Н. Толковый словарь русского языка. — М.: Азбуковник, 1998. — 944 с.
15. Скаутський рух [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/about/scouting/scout-movement/>.
16. Сорока Ю. Соціокультурні зміни та місто // Соціологія міста. — Донецьк: Ноулідж, 2010. — 464 с.
17. Спеціальні історичні дисципліни: Довідник. — К.: Либідь, 2008. — 520 с.
18. Философский энциклопедический словарь. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 576 с.
19. Философский энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1983. — 840 с.
20. Якуба О. Молодіжні рухи та їх базова типологізація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n24texts/yakuba.htm>.